

Základní informace o Češích na Volyni

Úvodem.....	1
Kdo jsou tedy volyňští Češi?	1
Proč a jak to vše začalo.....	2
Začátky byly přetěžké.....	3
Do jakého prostředí přišli?.....	4
Školství	5
Náboženství.....	6
Kultura a spolkový život.....	7
Léta válečná 1914 až 1920.....	7
Snaha o repatriaci a její uskutečnění	10
Spolkový život Čechů z Volyně ve vlasti.....	11
Brázda vyoraná na Volyni	11
Závěrem	12

Úvodem

Ve sdělovacích prostředcích se v letech 1945 až 1950 poměrně často hovořilo a psalo o Češích z Volyně, především jako o vojácích naší zahraniční armády v Sovětském svazu a při návratu jejich rodin z Volyně pak v souvislosti s osidlováním pohraničí. Od roku 1990 mají slova „volyňští Češi“ v našich sdělovacích prostředcích opět poměrně vysokou frekvenci v souvislosti s repatriací krajanů ze zóny ohrožení po katastrofě černobylské jaderné elektrárny.

Na otázku: „Kdo to jsou volyňští Češi?“ by asi náhodní chodci odpovídali s rozpaky a různě. Představitelé mladší a střední generace by asi nejčastěji odpověděli: „Nevím“, nebo by si je zaměňovali s podkarpatskými Rusíny, s nynějšími navrátilci od Černobylu nebo dokonce s rodáky městečka Volyně na říčce Volyňka v jižních Čechách. Příslušníci starší generace a zejména z pohraničí vědí o svých volyňských spoluobčanech více, ale jsou to informace spíše útržkovité, neúplné.

Kdo jsou tedy volyňští Češi?

V roce 1945 žilo v zahraničí 2 018 800 Čechů a Slováků.

Nejpočetnější a z hlediska národního nejzachovalejší komunitou byli Češi z Volyně, kterých se vrátilo zpět 40 000.

Vnucují se tedy otázky:

- proč, kdy a jak tato poměrně velká komunita vznikla,
- jaké byly její osudy v cizině a proč, kdy a kam se tito Češi do historické vlasti vrátili.

Bývalá carská volyňská gubernie je velká asi jako Čechy. Měla společnou hranici s Rakouskem - Uherskem. Vystěhovalecký proud směřoval na Volyň počínaje rokem 1868. Před repatriací tady žilo kolem 40 000 Čechů v 643 obcích. V roce 1944 se probojovali do vlasti v rámci 1. československého armádního sboru volyňští vojáci (z toho kolem 600 děvčat a žen). V roce 1947 se repatriovalo 33 070 osob přímo (vojáci a vyvezení na nucené práce

do Německa se již na Volyň natrvalo nevrátili). V letech 1991 až 1993 se v rámci humanitární akce organizované vládou ČSFR a ČR vrátilo do historické vlasti 1 809 osob z prostorů, které jsou mimo historické hranice Volyňské gubernie (tzv. krajané od Černobyli). Na Ukrajině se v roce 1988 hlásilo k české národnosti kolem 8 000 osob, z tohoto počtu se přestěhovalo 1 809 do historické vlasti, dalších 2 000 zažádalo o repatriaci z Ukrajiny a kolem 500 z Kazachstánu. Nežjištěný počet osob českého původu žije v ostatních částech bývalého Sovětského svazu.

Proč a jak to vše začalo...

Jan Neruda, Národní listy 1867:

„...jako z Irska putují také z Čech tisícové a tisícové, aby v nejisté dálce hledaly skývu chleba.“

Co Čechy z vlasti vyhánělo?

Bezzemky bída, drobné zemědělce relativní nedostatek půdy, řemeslníky lákala snaha po lepším uplatnění, středně majetné snaha po lepší existenci a všechny dohromady vyháněl germanizační tlak.

Co Čechy lákalo do Ruského impéria?

V jihozápadních guberniích impéria, ke kterým patřila také gubernie Volyňská, po zrušení roboty v roce 1861 a po potlačení polského osvobozenického „lednového“ povstání v roce 1863, bylo levně na prodej mnoho lesů, orné a jiné půdy.

Hlavní příčinou nabídky a nízké ceny půdy bylo to, že ve změněných podmínkách nedovedli šlechtici své velkostatky výnosně obhospodařovat a dále to, že carská vláda prodávala velkostatky, které konfiskovala polským šlechticům - účastníkům potlačeného povstání.

Carská vláda i car přistěhovalců z Evropy podporovali, zejména protestantů, protože se jím v těchto pohraničních, vždy sporných prostorách posiloval nekatolický tj. protipolský živel.

Amerika byla za oceánem a kromě toho v důsledku občanské války značně přistěhovalců omezila, kdežto Rusko s Rakouskem mělo společnou hranici, přistěhovalci tam mohli jet vlakem až do pohraniční stanice Brody nebo koňským spřežením, což trvalo jen 6 týdnů.

Příslušnost k české národnosti již tehdy v Rusku něco znamenalo i když také k něčemu zavazovala. Svůj význam měly i tehdejší všeslovanské a proruské sympatie v Čechách.

Základní podmínky pro vystěhovalectví vznikly. Kdy, kdo a jak je využije?

...kdo začal?

Těch, kteří připravovali vystěhovalcké klima bylo mnoho, ale nejvýznamněji zasáhly v podstatě tyto osoby: František Palacký a první organizátoři emigrace František Příbyl s Josefem Oličem.

František Palacký se v roce 1867 zúčastnil v čele 27 členné české delegace Všeruské etnografické výstavy v Moskvě. Více než o výstavu šlo o setkání významných slovanských

osobností, především ze států mimo Ruskou říši, aby se posílily panslávistické tendence. František Palacký jednal se členy vlády o možnostech imigrace Čechů do Ruska. Byl přijat carem Alexandrem II. a možná, že při audienci i na to přišla řeč.

Konkrétní organizační akce však rozvinul bývalý správce jednoho ze schwarzenberských panství František Příbyl, narozený v Třeboni, který se při hledání zaměstnání uchytíl ve Varšavě u polské zprostředkovatelské firmy a tam se seznámil s neuvěřitelnými příznivými podmínkami pro nákup lesů a půdy ve Volyňské gubernii. Prováděl v Čechách intenzivní agitaci přesto, že rakouská vláda tomuto vystěhovalectví nepřála. Navíc spolu s bývalým učitelem Josefem Oličem, který pocházel z Rakovníka, zakoupili v roce 1868 velkostatek Hlinsk v Rovenském újezdě s rozlohou 1 797 ha a již v roce 1868 na rozparcelovaném velkostatku hospodařilo 126 rodin, přistěhovalých z Čech.

Ve stejném roce bylo na Volyni založeno dalších 6 českých obcí.

...a jak to pokračovalo

V prvních létech postupovala kolonizace velmi rychle, za 10 let vzniklo nebo se Češi přistěhovali do více než 100 obcí, tj. kolem 10 obcí ročně. V dalších dvaceti letech vznikaly nebo byly osídleny 2 - 3 obce ročně a později ještě méně - velké plochy pro vznik obcí byly v podstatě obsazeny, přistěhovalectví ustalo.

Později nastalo rozptylování Čechů do již existujících ukrajinských obcí, v nichž se často usídlovalo jen několik rodin.

Těsně před repatriací žili Češi na celé (západní a východní) Volyni v 634 obcích. Z toho 110 obcí bylo zcela českých, 158 obcí bylo smíšených a v 366 obcích byli Češi v naprosté menšině.

Začátky byly přetěžké...

Z kroniky jedné z obcí založených v lese v roce 1871:

„...vypravilo se nás po žních 20 rodin z okresu Polička... Dohromady jsme na hotovosti měli kolem 500 rublů... Do Brodů jsme dojeli vlakem, dál železnice nevedla, koně jsme neměli... sjezdání povozníci nás dovezli na místo... pronajali jsme 255 desjatin (279 ha) lesa, kde bylo jen 0,92 ha orné půdy... Stály tam 2 dřevorubecké sruby, kolem nich jsme postavily zemljanky, abychom přečkali zimu... Studna tam nebyla, vodu jsme nosili lesem asi 2 km z říčky... V zimě jsme si rozdělili díly, každý si do jara vymýtil kousek lesa a na jaře jsme se snažili „zadrápat“ kousek ječmene... Potahy jsme si nejdřív pronajímali od Ukrajinců... Později jsme si koupili společného koně... Roztrhali ho vlci...“

Čechy lákaly na Volyň příznivé ceny půdy, které byly několikrát nižší než v Čechách. První osadníci platili za 1 ha lesa 12 - 14 rublů, výjimečně až 25 rublů a za 1 ha orné půdy od 50 do 250 rublů. Kolem 10 - 15 % se platilo v hotovosti, zbytek až na 40ti letý úvěr! 100 kg žita stálo v průměru 1 rubl 20 kopějek.

Za pořádnou fůru obilí se mohl koupit hektar lesa. Mnoho peněz noví osadníci neměli. Proto kupovali většinou les a teprve, když ho vykáceli a půdu vzdělali, bylo i obilí.

„Za chalupu grunt“ - to bylo agitační heslo, za kterým šli naši předkové na Volyň!

Do jakého prostředí přišli?

J. Vaculík: Reemigrace a usídlování volyňských Čechů, str. 15:

„...přicházeli do jiného světa, udivujícího je mnoha hospodářskými a společenskými rozdíly od jejich dosavadních zkušeností... setkali se s patriarchálně feudálním stupněm ekonomiky ukrajinské vesnice... vůbec se nepěstovaly píce, velmi málo brambory. Pole bylo kypřeno většinou rydlem, sklízelo a mlátilo se jen ručně. Zcela neznámou věcí bylo hnojení polí chlévskou mrvou. Primitivní stav zemědělské výroby se odrážel ve způsobu života ukrajinského rolníka a stupni jeho kulturnosti.“

Češi však od samého začátku zaváděli nové zemědělské postupy a pěstování nových plodin. Nelze se divit, že jejich počínání nejdříve vyvolávalo odpor, ale postupně snahu o jejich napodobení.

V. Šimek: U nás na Volyni, str. 40:

Taras, vysloužilý carský jefrektor, se rozhodl, že teď, když se prospal a pojedl, půjde před polednem pomoci své ženě, snaše a synovi na pole.

„...cestou potkal mého pradědečka, Mašindu, který zde hospodařil již druhý rok. „...Poslyš, Mašindo, můj synáček chce podle vašeho avstrijského způsobu zasvinit pole hnojem! Ale pokud jsem já hospodářem, nedovolím to! ...Sousedě nech ho, ať to zkusí... Zahod' sochu a dej si zhotovit u našeho kováře řádný pluh. Pole dobře zpracuješ a bude ti rodit jako mladá žena.“

Taras neodpověděl a odešel bez pozdravu. ...cestou si bručel: „Svoloč avstrijka! Jak může jisty chlib vyrostlyj na hivne? ...Na sabakach přijichaly a choťat nas učity. ...Na podzim se přijdu na ty tvoje brambory podívat a také k nim přičichnu! Budeš je žrát jako svině!“

Češi zavedli pěstování zde neznámých plodin: cukrové řepy, jetelovin, olejnatých rostlin a zejména chmele, který byl tak kvalitní, že někteří nepoctiví obchodníci ho prodávali ve světě jako žatecký. Pokrok přinesli v dobytčářství, sadařství, včelařství atd. Rozvíjeli průmysl, zejména potravinářský.

Souhrnné údaje o hospodářských výsledcích těsně před repatriací:

Češi vlastnili a obdělávali několik desítek tisíc hektarů polí, z nichž kolem jedné třetiny získali zúrodněním neúžitků, vysušováním bažin a zejména mýcením lesů. Vlastnili tisíce hektarů lesů.

S plnou nebo částečnou finanční účastí vybudovali a na Volyni zanechali (pokud objekty nebyly předtím zničeny):

16 pivovarů, 5 cukrovarů, 1 cementárnu, 107 mlýnů, 27 velkých strojních dílen,
32 mlékárny a nejištěné množství řemeslnických dílen.

Půda to byla potem a krví vydobytá. Nakonec byla spolu s lesy a průmyslovými objekty před reemigrací, v souladu se sovětskou ústavou bez náhrady vyvlastněna.

Národnostní složení obyvatelstva bylo pestré:

- 67 % Ukrajinci, téměř výhradně na venkově,
- 15 % Poláci, většina ve městech, později také na venkově („osadníci“ - vysloužilí vojáci z 1. světové války),
- 12 % Židé, téměř výhradně ve městech,
- asi 1,9 % Čechů, téměř výhradně na venkově,
- zbytek Němci, Rusové a jiní.

Češi si brzy zvykli na nezbytnost národní a náboženské tolerance - byla to spolu se seriózností v jednání a v činech, snad nejdůležitější podmínka soužití. Značná část Čechů hovorově ovládala všechny hlavní jazyky - kromě češtiny, ukrajinštinu, polštinu a ruštinu. V průběhu života 3 až 4 generací v tomto mnohonárodním prostředí, vešlo do obyčejje Čechů hodnotit každého člověka především z všelidských hledisek a nikoliv podle jeho národní, náboženské, stranické apod.

V průběhu fašistické okupace a po válce se národní složení Volyně změnilo, protože Židy fašisté bestialně vyvraždili, mnoho Poláků vyvraždili banderovci. Němci repatriovali v letech 1939 - 1940, Poláci, zejména ze západní Volyně repatriovali v r. 1946. Značně přibýlo Rusů a příslušníků jiných národů Sovětského svazu.

Po repatriaci zůstaly na Volyni z Čechů jen české ženy, které se předtím provdaly za Ukrajince nebo za muže jiných národností (odhadem 1 000 osob). Právo na repatriaci podle mezivládní dohody o reemigraci z 10. 7. 1946, měly jen rodiny, jejichž „hlavou“ byl Čech a které žily na území bývalé carské Volyňské gubernie.

Z tohoto důvodu se nesměli v roce 1947 přestěhovat do vlasti mnozí Češi z okolí Volyňské gubernie i ze vzdálenějších oblastí včetně černobylských krajanů.

Školství

Přistěhovalci se od samého začátku i v těžkých existenčních podmínkách starali o vzdělávání mládeže. Českých učitelů bylo velmi málo. Učilo se po chalupách, zpravidla jen v zimě, v nejprostornější „seknici“, která ve vznikající obci byla. Kromě nečetných učitelů učil, kdo dovedl - písmáci, vzdělaní občané a hlavně doma maminky. Když to někdo dovedl, vyučoval po večerech rusky.

Carská vláda přistěhovalce přijala příznivě. Mezi úlevami, danými carským výnosem, bylo také právo na české školství. V roce 1890 působila na Volyni 31 českých škol s celkovým počtem 1 417 žáků. Jedna česká škola připadala asi na 500 českých obyvatel, což byl oproti jiným národnostem velmi příznivý poměr.

Uvedené příznivé podmínky skončily v roce 1891 zrušením carských výnosů, rusifikací českých škol a jejich převedením na farní školy. Tento stav trval s malým zlepšením po revoluci v letech 1905 - 1907 až do konce carské vlády. Na postižené generaci Čechů se to velmi výrazně negativně projevilo.

Po roce 1921 zápas o české školství pokračoval.

Ve východní (sovětské) části byly státní školy s českým vyučovacím jazykem. Např. v roce 1936 jich zde bylo 25, což bylo proti západní Volyni příznivý stav. Trpěly ovšem chronickým nedostatkem učebnic a zejména kvalitních českých učitelů. V roce 1937 bylo zakázáno

vyučování v mateřském jazyce ve všech menšinových školách. Přes zákaz, se značným rizikem, se čeština soukromě vyučovala! Čeští učitelé, kteří režimu ideologicky nevyhovovali byli perzekuováni již od roku 1927 (první proces se dvěma českými učiteli) a v roce 1931 byl další proces proti 12 českým učitelům.

V západní (polské) části Volyně si mohly národní menšiny zřizovat své školy pouze jako soukromé. S velkým úsilím Češi založili Českou matici školskou se sídlem v Lucku, která z dobrovolných darů a za mírné podpory vládních orgánů československých a ještě menších polských, udržovala na Volyni 13 soukromých českých škol. Její blahodárné působení se projevuje na starší volyňské generaci ještě dnes. V některých státních školách s polským vyučovacím jazykem a absolutní většinou českých žáků se v malém počtu hodin týdně připouštěla čeština jako předmět a často ji vyučoval učitel jiné národnosti a češtinu ovládal povrchně.

Český učitel v obou částech Volyně byl nejen vzdělavatel mládeže, ale i iniciátor kulturního dění v obci, často i rádce v nejrůznějších otázkách. Dodnes jsou známy a v úctě se vzpomínají celé učitelské rody.

Za vlastní finanční prostředky vybudovali Češi na Volyni 80 škol. Česká matice školská měla své pobočky (tzv. kola) v 69 obcích západní Volyně.

Náboženství

V tomto prostředí po staletí zápasily o světsko-náboženskou moc: Polsko - katolicismus a Rusko - pravoslaví.

Češi proto prošli na Volyni složitým náboženským vývojem. Carským úřadům byli před stěhování představeni jako „husité“. Zřejmě to přispělo k tomu, že ve zmíněném carském výnosu bylo Čechům dáno nejen právo si zřizovat vlastní nejnižší samosprávné jednotky „volosti“, ale také jim byla dána náboženská svoboda, právo zřizovat české farnosti s českými kněžími a uspořádat si své náboženské otázky sami. Mezi přistěhovalci bylo 65 % katolíků, dále reformovaní evangelíci, příslušníci jiných vyznání a občané bez vyznání. Na společném náboženském rituálu se na svých náboženských sněmech nedokázali dohodnout!

Postupně. vlivem ideových a ekonomických tlaků, zrušení v roce 1891 carského výnosu o českých farnostech a svobodě vyznání, vlivem rusifikační politiky vedené prokurátorem Nejsvětějšího synodu pravoslavné církve K. P. Pobědonoscevem, přijalo 75 % Čechů na Volyni pravoslavné vyznání. Zbytek byli katolíci, reformovaní protestanti a baptisté. Tento stav zůstal až do repatriace s tím, že ve východní části Volyně byl značný počet Čechů bez vyznání.

Češi na Volyni, snad s výjimkou reformovaných protestantů, nebyli, na rozdíl od Poláků-katolíků, Ukrajinců-pravoslavných, přehorlivými vykonavateli náboženských obřadů. Zbožnost měla střídmý, přirozený projev.

Češi na Volyni za vlastní prostředky vybudovali a udržovali tyto církevní stavby: 26 pravoslavných církví (většinou šlo o příspěvky na údržbu, protože byly postaveny před příchodem Čechů), 10 katolických kostelů, 6 protestantských, 6 baptistických modliteben.

Kultura a spolkový život

Pokud jde o kulturu v užším slova smyslu, byli Češi odkázáni sami na sebe. Naprosto jednoznačně a nerozlučně byl kulturní projev spojen s udržováním národního uvědomění, navazoval a do jisté míry i „konzervoval“ kulturní dědictví, které si vystěhovalci přinesli z Čech.

Nelze v tomto krátkém přehledu podat svědectví o nesmírné obětavé práci českých učitelů, písmáků, kapelníků, vzdělanějších nebo jen aktivnějších lidí pro zachování české kultury v každé obci či osadě. Nelze dávat přehled o vzdělaných redaktorech, spisovatelích, význačnějších hudebních skladatelích a interpretech či jiných šířitelích kultury v širším rámci.

Velký význam pro Čechy v západní Volyni měly styky s historickou vlastí. Bylo to především nakupování a získávání knih, časopisů, hudebnin apod. a pokud někdo měl to štěstí, že byl v Čechách např. v rámci sokolských sletů (volyňští cvičili na všech sletech po roce 1918 i v roce 1938) pak dlouho vyprávěl a měl věru vděčné posluchače. Svůj význam pro posilování národního povědomí měl dovoz z Československa zemědělských strojů, které byly dokonalejší než stroje místní výroby.

Ve východní části Volyně byly styky s vlastí od poloviny dvacátých let omezovány a pak byly zakázány vůbec.

Určitý vliv na udržení českého podvědomí a kultury měly také náboženské mise katolických a protestantských duchovních ze staré vlasti, s nimiž často působili i vzdělání, národně zánícení a obětaví laici. Mise přijížděly ovšem zřídka, polské úřady jim dělaly potíže a do východní Volyně se nedostávali vůbec.

Může se to zdát podivné, ale velkou zásluhu na zachování české kultury a tím i národního povědomí měli na Volyni hasiči. Oč méně bylo potřeba aby hasili, o to více se starali o nacvičování divadelních her, vytváření hudebních kapel, pořádání tanečních zábav (ta slavná volyňská posvícení!), blahopřání novomanželům (tzv. „zastavování“) až na doprovod občana na poslední cestě. Na západní Volyni polské orgány jednoznačně a natrvalo považovaly české hasičské sbory za nejlepší a projevem uznání bylo to, že náčelnictvem hasičstva na Volyni byl dlouhá léta Čech.

V českých obcích na Volyni do roku 1939 působilo 28 sokolských jednot, 101 hasičských sborů, 99 kapel, 53 divadelních kroužků a bylo vybudováno kolem 70 objektů, kde se konala divadelní představení, společenské zábavy, sportovní nácvičky apod. S mírnou nadsázkou bychom mohli říci „kulturních domů“.

Je spodivem, kde brali chuť a čas ke kulturní činnosti, zvážíme-li, že naprostá většina volyňských Čechů byli zemědělci, kteří usilovně pracovali po celý rok s výjimkou krátkého zimního období v zimě a přede žněmi. Bylo samozřejmé, že se cenil jen muž či jinoch, který dovedl vzít za dílo a žena či dospívající dívka za řádné vedené domácnosti a hospodářství. Nebylo výjimkou, že dívka či jinoch v mnohých českých obcích do svých 17 - 18 let hráli až ve 13 - 15 divadelních představeních.

Léta válečná 1914 až 1920

1. světová válka

Po vzniku 1. světové války již 12. srpna 1914 vyhověly carské úřady žádosti českých krajanských organizací v Rusku a povolily vytvoření samostatné české vojenské jednotky, tzv. Družiny. Jednotka byla prakticky vytvořena v září 1914 z řad Čechů - dobrovolníků

žijících v Rusku. Na žádost českých krajských organizací byli do Družiny od října 1915 převelováni Češi z Volyně, kteří byli předtím zmobilizováni do carské armády a kromě toho se z Volyně hlásili další dobrovolníci. Podle zatím neúplných údajů bojovalo v českém vojsku na Rusi více než 800 volyňských Čechů a přibližně stejný počet z ostatních částí Ruska. To byl příspěvek české menšiny k válečnému úsilí o vznik samostatné Republiky československé. Značný byl i finanční příspěvek na protirakouský odboj jednak od bohatých krajanů a od 1. 4. 1916 také ze zavedení tzv. národní daně, jejíž vybírání bylo řádně organizováno.

Rakouská armáda obsadila část Volyně až po Luck a Dubno. Češi - rakouští vojáci byli udiveni nad tím, že jsou zde české obce, ale brzy našli s krajanami společný „protirakouský“ jazyk. Odvetou rakouských úřadů bylo stěhování volyňských Čechů do týlu a ničení jejich majetku. Po návratu našli své vesnice spálené. Odhadem takto bylo postiženo asi 10 % českých obcí v nejzápadnější části Volyně.

Únorová revoluce v roce 1917 byla začátkem nadějných změn, ale také začátkem střídání režimů a vlád na Volyni, kterým pokojní obyvatelé velmi trpěli. Uvítali nakonec řížskou mírovou smlouvu z března 1921, která skončila válečný stav mezi Ruskem a Polskem a stanovila hranice. Volyň byla rozdělena a asi čtvrtina Čechů na Volyni pak do roku 1939 žila v Sovětském svazu. Důsledky tohoto rozdělení české volyňské komunity se na ní projevují dodnes.

Válka německo-polská

Válka německo-polská od 1. září 1939, která trvala na Volyni jen 2 týdny, se Čechů nijak zvlášť nedotkla. Hlubším zásahem byl 17. září 1939 vstup Rudé armády na území Západní Ukrajiny a Západního Běloruska, který především znamenal násilnou kolektivizaci zemědělství, vyvlastnění majitelů podniků atd. Tyto hluboké zásahy do dosavadního života přerušila nacistická okupace, která trvala od července 1941 do začátku roku 1944.

Nacistická okupace

Není zde místo k rozboru historicky daných národních rozporů, které zde po staletí doutnaly a asi doutnají. Nacistické Německo jich před i za okupace velmi dovedně využívalo ve svůj prospěch. Nejdříve nacisté za účinné pomoci ukrajinské policie vyvraždili komunisty, komsomolce a Židy. Nejistěný počet Židů se zachránil v českých rodinách, které tak riskovali život. Např. Josef a Anna Holátkovi z osady Frankov zachránili před holocaustem 5 židovských občanů. V roce 1992 od izraelské vlády obdrželi medaili „Nejspravedlivější mezi všemi“. Zachránit 5 lidí je celoevropské unikum! Dnes, po mnoha letech, vyhledávají zachránění své zachránce a přijíždějí za tím účelem do Čech a na Volyň.

Ukrajinská povstalecká armáda (UPA), která se v tomto prostoru zformovala, vraždila zbytky Židů a Poláky, kteří se bránili seč mohli. To vše pro etnickou čistotu Ukrajina. V rámci boje proti bolševismu pak vraždila vojáky Rudé armády, kteří unikli při postupu Němců jistě smrti a pokud si troufla, vystupovala také proti sovětským partyzánům. Češi se v žádném případě do těchto sporů nechtěli míchat. Co to bylo platné! Nacisté zničili Český Malín hroznějším způsobem než Lidice. Bezdůvodně postříleli třetinu občanů obce Michny-Sergejevky. Podobný osud připravovali i dalším českým obcím a jen díky odvaze a chladnokrevnosti některých občanů se tomu podařilo zabránit.

Kolik nacisté zničili ukrajinských vesnic a povraždili jejich obyvatel?

Ani UPA nebyla vůči Čechům přátelská. V noci a ve dne přepadávala některé české obce. Vraždila nevinné lidi. Neúplné statistiky hovoří o 250 zavražděných Čechů. Češi se ozbrojovali, účinně své obce dlouhé měsíce bránili a neustále Ukrajince přesvědčovali, že mají snahu se po válce vrátit do své vlasti. Horší to bylo po nástupu mužů do armády. Sovětská moc nedovedla ochránit pokojné obyvatele. Na venkově vládla jakž takž jen ve dne. V noci vládla UPA.

Nacistický režim vytvořil na okupovaných územích nesnesitelné životní podmínky, protože organizované zásobování obyvatelstva doslova žádné nebylo. Kromě soli a kaménků do zapalovače se vše naučili lidé dělat po domácku: kůži na boty a podrážky, vařit mýdlo, mlít mouku na žernovech atd.

Již v roce 1941 založila skupinka českých odvážlivců, většinou učitelů, odbojovou organizaci, která si kladla jako hlavní cíle zabránit zničení české menšiny a připravovat muže, především morálně, ke vstupu do československé vojenské jednotky v Sovětském svazu. Organizace později přijala název Blaník, měla své buňky v 97 českých obcích, vydávala časopis Hlasatel, který měl velký vliv na plnění cílů organizace, dosáhla jednáním s vedením UPA jistého vyjasnění stanovisek, takže tlak poněkud polevil. Jménem všech Čechů na Volyni se po osvobození v únoru 1944 vedení Blaníku obrátilo na hlavní velení Rudé armády v Moskvě se žádostí o zařazení českých mužů do československé vojenské jednotky. Blaník své hlavní cíle se ctí splnil. Přesto nebyl dodnes uznán jako odbojová organizace.

Účast na osvobození vlasti

Volyňští Češi bojovali v československých jednotkách na obou frontách: na východě počínaje Sokolovem, ve Francii, v bitvě o Tobruk, v letecké bitvě o Anglii, v tankové brigádě v Anglii. Je doložen i jeden námořník v tichomořském, ovšem americkém loďstvu.

Do 1. československého sboru v Sovětském svazu nastoupili Češi na začátku roku 1944 naprosto spontánně v počtu kolem 12 000, z toho 600 žen a dívek! Nastupovaly celé rodiny: rodiče se dvěmi-třemi dětmi, starší si ubírali roky (pod 55 let) a chlapci si roky přidávali (nad 17 let).

Volyňští Češi přispěli množstvím potravin pro stravování 1. československého sboru v SSSR a finančními sbírkami na pořízení tanků pro tankovou brigádu tohoto sboru.

J. Pospíšil: Setkání a loučení (z básně Dopis), vydavatelství Volyň v roce 1993

Snad nejmladším byl z nich u první roty.

Všechno mu bylo velké, blůza, boty,

byl skoro dítětem. A pro to mládí,

pro dětský jeho vzhled ho měli rádi.

Bylo to kdes u Bezejmenné kóty.

Volyňští Češi se vždy cítili součástí českého národa a dlouhým odloučením se pocit sounáležitosti s národem upevňoval. Vlast byla neznámá a snad i proto v myslích a srdcích zidealizovaná. Organizace Blaník vykonala v pravý čas velký kus uvědomovací práce také

proto, že její výzvy padaly na úrodnou půdu po léta národně vzdělanou. Toto byly hlavní důvody spontánního nástupu volyňských mužů a žen k osvobození Československa.

Jejich oběti byly obrovské: kolem 8 000 raněných a padlých, z toho kolem 20 žen.

Jak si vedli v bojích za osvobození Slovenska a na jiných bojištích je známo - ostudu národu a sobě neudělali.

Snaha o repatriaci a její uskutečnění

Po vzniku Republiky československé se Češi snažili z Volyně, kde v letech 1914 - 1920 zažili tolik zvrátů a nejistoty, přestěhovat do své vlasti pod heslem „již máme kam a proč jít“.

Delegace byla v květnu v roce 1919 velmi přátelsky přijata prezidentem, ale vláda byla toho názoru, že repatriace není účelná a možná.

Další, méně důrazné snahy, nepřekročily úroveň úvah.

První oficiální žádost o repatriaci předložili volyňáci - vojáci 1. československé samostatné brigády v Sovětském svazu v roce 1943 prezidentu Dr. Edvardu Benešovi prostřednictvím generála Hasala - Nižborského.

Jednání o mezivládní dohodě mezi ČSR a SSSR byla zahájena v roce 1945, ale až na žádost prezidenta Dr. Edvarda Beneše v březnu 1946, adresovanou J. V. Stalinovi, byla smlouva dne 10. 7. 1946 podepsána. První transport vyjel z Dubna 30. 1. 1947 a celý transfér byl proveden za pouhých 109 dnů!

V ČSR za reemigraci zodpovídalo ministerstvo práce a sociální péče a velmi vydatně pomáhalo ministerstvo národní obrany za trvalé péče ministra generála Ludvíka Svobody, dále ministerstvo zemědělství a jiné resorty a instituce.

Černobylští krajané

Černobylští krajané, tak jako mnozí jiní, kteří v různých částech Ukrajiny a Ruska dosud žijí, byli součástí stejného vystěhovaleckého proudu. Vždyť obec Malá Zubovština, ze které převážně nynější repatrianti pocházejí, byla založena v roce 1870. V důsledku toho, že krajané, kteří žili mimo Volyň se nemohli v roce 1947 přestěhovat, byli po další desetiletí vystaveni všem nesnázím života v SSSR. Nebyli by to Češi, kdyby i v této situaci si nedovedli poradit! Nikoliv chytračením, ale poctivou prací, seriózností, podnikavostí. Tak je v průběhu tříletého pobytu poznali i naši občané v lokalitách, ve kterých se ve vlasti usídlili. Jejich kolchozy byly na Ukrajině široko-daleko nejlepší. Mnozí z krajanů vynikli zejména ve vědě a technice.

Kdyby nebylo černobylské katastrofy, nenapadlo by je žádat vlast o pomoc, to shodně tvrdí mladí i staří. A vláda ČSFR a zejména ČR s osobní zainteresovaností tehdejšího předsedy vlády, se o repatrianty z let 1991 až 1993 materiálně dobře postarala. Přímo nevděčně se k nim ovšem zachovaly ukrajinské úřady, zejména v otázce úhrady za majetek: za pěkný domek si může majitel koupit barevný televizor a přitom reemigranti z let 1992 a 1993 nedostanou úhradu žádnou.

Spolkový život Čechů z Volyně ve vlasti

Již v květnu v roce 1945 založili volyňští Češi - vojáci přípravný výbor organizace, ze které se brzy zformoval Svaz Čechů z Volyně se sídlem v Žatci.

Úkoly Svazu byly obrovské: napomáhat krajanům se zvláštním zřetelem ke vdovám a sirotkům po padlých vojácích, jednání s úřady, vydávání časopisu Věrná stráž (od 28. 10. 1946), snaha o materiální vyrovnání za majetek zanechaný na Volyni, celkově napomáhání procesu adaptace v nových podmínkách. Svaz věnoval úsilí i organizaci kulturních olympiád volyňské mládeže (podmínkou účasti skupin a jednotlivců byla vystoupení ve čtyřech jazycích: česky, ukrajinsky, polsky a rusky) a plnil mnohé jiné úkoly. Při svazu působil Kruh přátel volyňských Čechů, který vykonal velkou práci zejména v sociální péči. Svaz své úkoly se ctí splnil i když byl v roce 1957 zrušen jako nežádoucí organizace.

V roce 1990 bylo založeno Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel (SČZP). Činnost sdružení ani v nejmenším není zaměřena na vydělování se volyňských Čechů z národa, jehož nedílnou součástí se vždy nejen cítili, ale podle toho také jednali.

Jejich potomci nyní, téměř po 50 letech, plně splynuli s národem.

Hlavní úkoly Sdružení jsou zaměřeny na objektivizaci a prezentaci české veřejnosti historických zkušeností české menšiny na Volyni. Jde o některé dobré národní vlastnosti, které vyžadují renesanci. Za tímto účelem připravilo Národní muzeum spolu se Sdružením putovní výstavu o osudech Čechů na Volyni, kvalifikovaní historici připravují doplnění a dopracování dějin menšiny, byla vydána historická mapa o Češích na Volyni, jsou vydávány knihy s volyňskou tematikou, zřízeny internetové stránky www.scvp.eu. Tohoto úkolu se ujal Sdružení na základě četných návrhů „zdola“ již při svém vzniku.

Veškerá činnost je dobrovolná, vykonavatelům se hradí jen „provozní náklady“ a celé Sdružení má příjmy jen z nepatrných členských příspěvků a darů svých členů a příznivců.

Brázda vyoraná na Volyni

Tato symbolická brázda je věru hodně hluboká, když nyní po tolika letech nejen pamětníci, ale i mladí se na Volyni vyslovují o Češích s uznáním. Zde jen několik příkladů.

Každému hromadnému zájezdu volyňských Čechů do svých rodišť věnují nejen oficiální orgány, ale i prostí lidé velkou pozornost. Není to zájem jako o „bohatého strýčka z Ameriky“, ale vyplývající tvrzení typu:

- „... vy Češi jste učili naše předky lépe žít“;
- dvě ukrajinské sousedky hovoří o své třetí sousedce a s uznáním prohodí: „má to doma hezký, jako u Čechů“;
- když se ve velké vsi zeptáte: „kde tu bydlí Češka?“ pak mladý - starý vám opáčí „která, Hela nebo Božena?“ byť by bydlela i několik kilometrů od nich (jde o ženy provdané za Ukrajince).

Podobných příkladů by bylo mnoho. Toto neokázalé uznání prostých lidí platí víc než vzájemné poklepávání po ramenou dvou ministrů.

Volyňská oblastní muzea v Lucku a Rovně mají hluboký zájem o památky na Čechy a již nyní žádají Sdružení o to, aby pomohlo putovní výstavě o osudech Čechů na Volyni „doputovat“ až k nim. Zřejmě cítí zájem širší veřejnosti.

Konečně, jedete-li volyňským venkovem, pak ještě dnes, po tolika letech, se české vesnice ve své většině příjmně odlišují od ukrajinských. Navzdory tomu, že usedlosti přišly

i o stodoly, kůlny a často i o chlévy pokud je v kolchozech nepotřebovali, že někteří hospodáři neopravovali ploty a ne všechny nynější hospodyně tak pečují o květinovou zahrádku jako hospodyně dřívější, že často zmizely z nepochopitelných důvodů i sady.

J. Pospíšil: Setkání a loučení (z básně Vesničko má na Volyni), vydavatelství Volyň v r. 1993

*Vesničko má na Volyni,
tak tichá, skromná ve své kráse,
když sady tvoje stříbří jíní
i máj když z květů usmívá se.*

*Vlast česká domovem nám bude
za širé lány Ukrajiny,
mně vzpomínka však navždy zbude
na tebe, vísko na Volyni.*

Závěrem

Uzavřel se životní kruh jedné české menšiny, která ve slovanské, ale přesto cizí zemi zanechala hlubokou, po několik desetiletí znatelnou stopu.

Vytvořila ji svojí pílí, podnikavostí, svědomitostí, ba i nepředstavitelnou dřinou a především díky věrnosti odkazu svých předků a své historické vlasti.

Za ní šli muži i ženy, když bylo třeba, nasazovat své životy, protože nikdy nepřestali být součástí, byť odloučenou, svého národa.

Vrátili se, aby s ním znovu splynuli.